

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม

Opinions on the Dhamma training training of prisoners in

Maha Sarakham Provincial Prison

เดชประดิษฐ์ นามลักษ์ณ์

สัญญา เคนาภูมิ

ภักดี โพธิ์สิงห์

นักศึกษาปริญญาโท รม.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Deachpradit Namlak

Sanya Kenaphoom

Pakdee Phosing

M.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Mahasarakham University

Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University

Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University

Corresponding E-mail : pradit.namluck@gmail.com

วันที่รับบทความ: 6 พฤศจิกายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 11 กุมภาพันธ์ 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 13 กุมภาพันธ์ 2568

Received: November 6, 2024; Revised: February 11, 2025; Accepted: February 13, 2025

บทคัดย่อ

การอบรมธรรมในเรือนจำเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและจิตใจของผู้ต้องขัง เพื่อส่งเสริมให้เกิดสำนึกในคุณธรรม ศีลธรรม และการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นทั้งระหว่างการถูกคุมขังและภายหลังพ้นโทษ จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม 5 ระดับ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 335 คน ได้มาด้วยวิธีการคำนวณตามสูตร ทาโร่ ยามาเน่ กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนและสุ่มอย่างง่าย แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบสมมติฐานใช้การวิเคราะห์ (t – test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ อายุ และสถานภาพ โดยรวมแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 ส่วนระดับการศึกษา การต้องโทษ และประเภทความผิด โดยรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย ควรปรับปรุงพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรม สวดมนต์ไหว้พระตอนเช้าหน้าเสาธงให้อยู่ในร่ม ควรปรับระยะเวลาที่ใช้ในการสวดมนต์ไหว้พระหน้าเสาธงให้น้อยลง ควรเพิ่มระยะเวลาในการแจ้งประสัมพันธ์กิจกรรมทำบุญตักบาตร ควรเพิ่มระยะเวลาในการแจ้งประสัมพันธ์โครงการอบรมเจริญจิตตภาวนา และควรปรับโครงการฟังเทศนาธรรมจากทุกวันพุธของสัปดาห์ที่ 2 และสัปดาห์ที่ 4 เป็นทุกวันพุธของสัปดาห์

คำสำคัญ: ความคิดเห็น; การอบรมธรรม; ผู้ต้องขัง; เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม

Abstract

Dharma training in prisons is one approach used to change the behavior and mind of prisoners to promote a sense of morality, ethics and a better life both during imprisonment and after release. Mahasarakham Province. This research aimed to 1) study the level of opinions on Dhamma training of prisoners in Mahasarakham Provincial Prison, 2) compare opinions on Dhamma training of prisoners in Mahasarakham Provincial Prison, and 3) study suggestions on opinions on Dhamma training of prisoners in Mahasarakham Provincial Prison. This research was quantitative research. The research instrument was a 5-level questionnaire. The sample group consisted of 335 prisoners in Mahasarakham Provincial Prison, calculated using the Taro Yamane formula, using proportional sampling and simple random sampling. The data were analyzed using statistical methods, including percentage, mean, standard deviation, and t-test. The results of the research found that 1) the level of opinions on Dhamma training of prisoners in Mahasarakham Provincial Prison was at a moderate level overall. 2) A comparison of opinions on Dhamma training, classified by gender, age, and status, showed statistically significant differences at the 0.05 level. However, the level of education, punishment, and type of offense were significantly different. Overall, there were no differences in opinions regarding the Dhamma training. 3) Suggestions for the Dhamma training of prisoners in Mahasarakham Provincial Prison included adjusting the block zone area for morning prayers in front of the flagpole to be indoors; reducing the time spent praying in front of the flagpole; increasing the time for announcing the activities of making merit by offering food to monks; increasing the time for announcing the meditation training project; and adjusting the Dhamma sermon listening project from every Wednesday of the second and fourth weeks to every Wednesday of the week.

Keywords: Opinions; Dhamma training; Prisoners; Mahasarakham Provincial Prison

บทนำ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาเมื่อกว่า 2,600 ปีที่ผ่านมา ซึ่งนับแต่นั้นมา พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปทั่วโลก และมีผู้นับถือจำนวนมากตั้งแต่หลักพันจนถึงหลายล้านคน ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาสากล ซึ่งเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ว่าทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้ด้วยความเพียร ของตนเอง กล่าวคือ พระพุทธศาสนา สอนให้มนุษย์กำหนดวิถีชีวิตของตนเองด้วยผลแห่งการกระทำของตนตามกฎแห่งกรรม มิได้มาจากการอ้อนวอนขอพรจากพระผู้เป็นเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกร่างกาย คือ ให้พึ่งตนเองเพื่อพาตัวเองออกจากทุกข์ มีจุดมุ่งหมายคือการสอนให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลก ด้วยวิธีการสร้างปัญญา ในการอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริงพุทธศาสนานั้นสามารถแก้ไข ปัญหาต่างๆ ของมวลมนุษยชาติ ซึ่งอาจจะมีทั้งปัญหาส่วนบุคคล และปัญหาส่วนรวมที่เรียกว่าปัญหาสังคม บทบาทของการฝึกสติในพระพุทธศาสนาว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถเพิ่มพูนความสุขและความสมดุลใน

ชีวิต การพัฒนาสติเป็นทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับการสร้างสุขภาวะที่ดี และช่วยลดอัตราการเกิดปัญหาสุขภาพจิตในสังคม (Seligman, 2004) การนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบำบัดจิตใจเพื่อรับมือกับความทุกข์และอารมณ์เชิงลบ โดยเขาชี้ว่า การฝึกสติช่วยให้มนุษย์เข้าใจและยอมรับความเป็นจริง ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการปลดปล่อยตนเองจากความทุกข์ (Kornfield, 1993) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Seligman (2004) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) สนับสนุนแนวคิดของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจด้วยตนเอง โดยระบุว่าความสุขที่แท้จริงเกิดจากการฝึกฝนทัศนคติและพฤติกรรมที่ส่งเสริมความสุขในระยะยาว เช่น ความเมตตา สติ และการใช้ชีวิตอย่างมีจุดมุ่งหมาย

กรมราชทัณฑ์ของประเทศไทยเป็นหน่วยงานสำคัญในกระบวนการยุติธรรม โดยทำหน้าที่ควบคุมและฟื้นฟูผู้ต้องขังตามคำพิพากษา ตลอดจนดูแลผู้ต้องขังระหว่างการอุทธรณ์ฎีกาจนกว่าคดีจะสิ้นสุด บทบาทนี้ส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับมาเป็นคนดีในสังคม ตามคำขวัญของกรมราชทัณฑ์ที่ว่า “แก้ไขคนไม่ดีให้กลับตัวเป็นคนดี ส่งคนดีสู่สังคม” (กรมราชทัณฑ์, 2566) ซึ่งสะท้อนถึงเป้าหมายที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูผู้ต้องขังเพื่อให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ การแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวนี้มีความสำคัญไม่เพียงแต่ต่อผู้ต้องขังเอง แต่ยังมีความสำคัญต่อสังคมโดยรวมอีกด้วย การดูแลจัดการผู้ต้องขังในรูปแบบที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรม สามารถช่วยลดอัตราการกระทำผิดซ้ำซากและส่งเสริมให้เกิดความปลอดภัยในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของนักวิชาการต่างประเทศที่เชื่อว่าการฟื้นฟูทางด้านจิตใจถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพและพฤติกรรม การกระทำผิดของบุคคลนั้นเกิดจากการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง โดยเฉพาะจากบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดที่สุด ดังนั้น การพัฒนาจิตใจให้ผู้ต้องขังได้รับการสอนที่ถูกต้องและได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนการทำความดีจะมีส่วนช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ (Sutherland, 1939) นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับการเคารพและยอมรับตัวเองอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยเชื่อว่าการช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ที่เคยกระทำผิดในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับการเคารพตัวเองนี้ จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงตนเอง เพื่อกลับมาเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมได้ (Rogers, 1951)

กระบวนการฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำถือเป็นภารกิจสำคัญของกรมราชทัณฑ์ ที่มุ่งเน้นให้ผู้กระทำผิดได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและจิตใจเพื่อเตรียมความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีแนวทางและมาตรการที่ถูกนำมาใช้ในการฟื้นฟูผู้ต้องขัง แต่ยังคงมีความท้าทายหลายประการที่ต้องได้รับการศึกษาและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น หนึ่งในประเด็นสำคัญคือ ประสิทธิภาพของกระบวนการฟื้นฟูด้านจิตใจและพฤติกรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ แม้ว่าการอบรมธรรมะและโปรแกรมพัฒนาจิตใจจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ยังคงขาดข้อมูลที่ชัดเจนว่ากระบวนการดังกล่าวมีผลในระยะยาวเพียงใด การศึกษาในประเด็นนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกประเด็นหนึ่งที่ต้องพิจารณาคือ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อพฤติกรรมของผู้ต้องขัง พฤติกรรมอาชญากรรมสามารถเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ผ่านสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ดังนั้น การฟื้นฟูผู้ต้องขังจึงไม่อาจพิจารณาเพียงแค่การให้ความรู้หรืออบรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำด้วย ว่าสามารถเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมในทางที่ดีได้หรือไม่ นอกจากนี้ การพัฒนาตัวตนและการเคารพตนเองของผู้ต้องขัง ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ สุดท้าย ประเด็นที่ต้องให้ความสนใจคือ แนวทางในการพัฒนาระบบการอบรมธรรมะในเรือนจำ ปัจจุบันแม้ว่าจะมีการจัดโปรแกรมอบรมธรรมะแก่ผู้ต้องขัง แต่ยังคงขาดข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ต้องขังที่มีพื้นฐานและความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความ

สนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ในการส่งเสริมการนำเอาหลักธรรมมาขัดเกลาผู้ต้องขังให้ปฏิบัติตนตามกฎหมาย มีความเคารพในกติกาของสังคม สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพการสมรส การต้องโทษ และประเภทความผิด
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2,031 คน แบ่งเป็นผู้ต้องขังชาย 1,823 คน และผู้ต้องขังหญิง 208 คน (เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม, 2566)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำนวนทั้งสิ้น 335 ตัวอย่าง ซึ่งกำหนด ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วยสูตรของ (Yamane, 1973, pp.727-728) จากนั้นทำการแบ่งชั้นภูมิกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มเป็นสัดส่วน (Stratified Proportional Sampling) และได้มาโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านตัวแปร การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ตัวแปรอิสระ (X) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

- 1) เพศ
- 2) อายุ
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) สถานภาพ
- 5) การต้องโทษ
- 6) ประเภทความผิด

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ตัวแปรตาม (Y) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ความคิดเห็นของผู้ต้องขังเกี่ยวกับการอบรมธรรมในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ (กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, 2559)

- 1) ด้านกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระและนั่งสมาธิ
- 2) ด้านกิจกรรมทำบุญตักบาตร
- 3) ด้านโครงการพึ่งพิงเกษตรกรรม
- 4) ด้านโครงการอบรมเจริญจิตตภาวนา

3. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยข้อคำถามได้ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการวิจัย ดังนี้ เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามเชิงปริมาณ (Quantitative Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปซึ่งเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อใช้อธิบายถึงลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 6 ข้อ คำถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ การต้องโทษ และประเภทความผิดของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม เพื่อใช้อธิบายถึงระดับของความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำนวนทั้งสิ้น 4 ด้าน โดยลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของ Likert (Likert, R., 1967, pp. 223-225)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยลักษณะของเครื่องมือเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Questionnaire)

ผู้วิจัย ได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพภาพของเครื่องมือ ได้แก่ 1) นำแบบสอบถามพบที่ปรึกษาและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ 2) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยหาค่าความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับข้อคำถาม (Index of Item-Objective Congruence: IOC) พบว่ามีค่า IOC = 1.00 และ 3) การทดลองใช้เครื่องมือกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 42 ชุด ซึ่งผลการประเมินมีอำนาจจำแนกระหว่าง .202-.204 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีของ Cronbach (1951, p. 274, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2558) ซึ่งผลการประเมินค่าความเชื่อมั่น มีค่าความเชื่อมั่น 0.930

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถาม มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมทางสถิติทางสถิติทางวิจัย กำหนดเกณฑ์การแปลผลดังนี้ (รังสรรค์ สิงห์เลิศ, 2558)

ช่วงค่าคะแนนเฉลี่ย

ความหมาย

1.00-1.80	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขัง อยู่ในระดับน้อยที่สุด
1.81-2.60	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขัง อยู่ในระดับน้อย
2.61-3.40	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขัง อยู่ในระดับปานกลาง
3.41-4.20	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขัง อยู่ในระดับมาก
4.21-5.00	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขัง อยู่ในระดับมากที่สุด

6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ สามารถจำแนกได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายถึงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ มีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

6.2 การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม มีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.3 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม สามารถจำแนกได้ตามตัวแปรอิสระ ดังนี้

6.3.1 ตัวแปรอิสระที่มีค่าของตัวแปรไม่เกิน 2 ค่า ซึ่งได้แก่ เพศ และ การต้องโทษ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนโดยใช้การทดสอบแบบ t ที่กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระจากกัน หรือ t-test (Independent)

6.3.2 ตัวแปรอิสระที่มีค่าของตัวแปรตั้งแต่ 3 ค่า ขึ้นไป ซึ่งได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และประเภทความผิด ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวโดยใช้การทดสอบแบบ F หรือ F-test One-way ANOVA โดยหากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หรือน้อยกว่าในการเปรียบเทียบความแตกต่างรายด้าน ผู้วิจัยจะทำการทดสอบความแตกต่างในรายคู่ด้วยวิธีการของ LSD ต่อไป

6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และทำการจัดกลุ่มข้อความที่มีความหมายในลักษณะเดียวกัน (Text Grouping) โดยจะทำการเรียงลำดับข้อเสนอแนะด้วยค่าความถี่ (Frequency) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย และอธิบายในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดมหาสารคามโดยรวม และในรายด้าน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขัง ในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ผล	ลำดับ
ด้านกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระและนั่งสมาธิ	3.25	0.27	ปานกลาง	1
ด้านกิจกรรมทำบุญตักบาตร	3.07	0.20	ปานกลาง	3
ด้านโครงการฟังเทศนาธรรม	3.04	0.18	ปานกลาง	4
ด้านโครงการอบรมเจริญจิตตภาวนา	3.20	0.24	ปานกลาง	2
โดยรวม	3.14	0.11	ปานกลาง	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$, S.D. = 0.11) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในรายด้านจะพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4

ด้าน โดยสามารถเรียงลำดับรายด้านตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระและนั่งสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$, S.D. = 0.27), ด้านโครงการอบรมเจริญจิตตภาวนามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 0.24), ด้านกิจกรรมทำบุญตักบาตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.07$, S.D. = 0.20) และสุดท้ายได้แก่ ด้านโครงการฟังเทศนาธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.18)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตาม เพศ อายุ และระยะเวลาที่ถูกคุมขัง

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวม จำแนกตามเพศ

Independent Samples Test				
t-test for Equality of Means		t	df	Sig. (2-tailed)
Y	(Equal variances assumed)	3.83	333.00	0.00**
	(Equal variances not assumed)	4.10	42.38	0.00**

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวมจำแนกตามเพศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวม จำแนกตามอายุ

การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม		แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	SS	Sig.
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม		0.13	5.00	0.03	2.33	0.04*
	ภายในกลุ่ม		3.73	329.00	0.01	-	-
	รวม		3.86	334.00	-	-	-

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวมจำแนกตามอายุ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวม จำแนกตามระดับการศึกษา

การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	SS	Sig.
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	0.04	6	0.01	0.59	0.74
	ภายในกลุ่ม	3.82	328	.012	-	-
	รวม	3.86	334	-	-	-

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวม จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวม จำแนกตามสถานภาพ

การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	SS	Sig.
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	0.14	4.00	0.04	3.15	0.01**
	ภายในกลุ่ม	3.72	330.00	0.01	-	-
	รวม	3.86	334.00	-	-	-

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวม โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวม จำแนกตามการต้องโทษ

Independent Samples Test				
t-test for Equality of Means		t	df	Sig. (2-tailed)
Y _{รวม}	(Equal variances assumed)	1.61	333.00	0.11
	(Equal variances not assumed)	1.68	321.44	0.09

จากตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวม จำแนกตามการต้องโทษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวม จำแนกตามประเภทฐานความผิด

การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับ การอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดมหาสารคาม	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	SS	Sig.
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	0.09	4.00	0.02	1.86	0.12
	ภายในกลุ่ม	3.77	330.00	0.01		
	รวม	3.86	334.00			

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวม โดยรวมไม่แตกต่างกัน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
2. เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ อายุ และสถานภาพ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนระดับการศึกษา การต้องโทษ และประเภทความผิด โดยรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมไม่แตกต่างกัน
3. ข้อเสนอแนะการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย ควรปรับพื้นที่บล็อกโซน สวดมนต์ไหว้พระตอนเช้าหน้าเสาธงให้ อยู่ในร่ม ควรปรับระยะเวลาที่ใช้ในการสวดมนต์ไหว้พระหน้าเสาธงให้น้อยลง ควรเพิ่มระยะเวลาในการแจ้งประชาสัมพันธ์กิจกรรมทำบุญตักบาตร ควรเพิ่มระยะเวลาในการแจ้งประชาสัมพันธ์โครงการอบรมเจริญจิตตภาวนา และควรปรับโครงการฟังเทศนาธรรมจากทุกวันพุธของสัปดาห์ที่ 2 และสัปดาห์ที่ 4 เป็นทุกวันพุธของสัปดาห์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ มีประเด็นผลการวิจัยที่ผู้วิจัยนำสู่การอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการวิจัยระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม

จากผลการวิจัยความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามซึ่งพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยเมื่อพิจารณาในรายด้านจะพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน โดยสามารถเรียงลำดับรายด้านตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระและนั่งสมาธิ ด้านโครงการอบรมเจริญจิตตภาวนา ด้านกิจกรรมทำบุญตักบาตร และด้านโครงการฟังเทศนาธรรม

ทั้งนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่ผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคามมีความเห็นว่าบทสวดมนต์ไหว้พระตอนเย็นมีความเหมาะสม โดยเรือนจำจังหวัดมหาสารคามมีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกโครงการอบรมเจริญจิตตภาวนาให้แก่ผู้ต้องขังประจำเดือน มีการจัดเตรียมและใช้เครื่องโสตทัศนูปกรณ์ในการทำบุญตักบาตรท่านที่เหมาะสม ตลอดจนเรือนจำจังหวัดมหาสารคามมีการประชาสัมพันธ์โครงการฟั่งเทศนาธรรมทุกวันพุธของสัปดาห์ที่ 2 และสัปดาห์ที่ 4 ของทุกเดือนอย่างเหมาะสม จึงส่งผลให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จรินทร์ ดีบัว (2563) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับการฝึกตนตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางลำปาง โดยผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางลำปาง มีความคิดเห็นต่อการฝึกตนตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. การวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม

จากผลการวิจัยเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ อายุ และสถานภาพ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนระดับการศึกษา การต้องโทษ และประเภทความผิด โดยรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยอภิปรายผล ดังนี้

2.1 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เป็นไปตามสมมติฐาน อาจเป็นเพราะ 1) บทบาททางสังคมและการรับรู้ของแต่ละเพศ ผู้ต้องขังชายและหญิงอาจมีมุมมองต่อการอบรมธรรมแตกต่างกัน เพราะบทบาททางสังคมและการเลี้ยงดูในวัยเด็กที่ไม่เหมือนกัน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้พวกเขามีทัศนคติที่แตกต่างต่อการฝึกปฏิบัติธรรม 2) การตอบสนองต่อการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน เพศหญิงอาจมีการตอบสนองที่อ่อนไหวต่อการอบรมทางจิตใจมากกว่า ในขณะที่เพศชายอาจมีแนวโน้มที่จะมองว่าการอบรมธรรมเป็นการพัฒนาความเข้มแข็งของจิตใจ ทำให้ทั้งสองกลุ่มมีการประเมินผลการอบรมธรรมในแง่บวกที่ต่างกัน 3) ความแตกต่างในการแสดงออกทางอารมณ์ เพศหญิงมักมีแนวโน้มในการแสดงออกทางอารมณ์ที่เปิดเผยมากกว่าเพศชาย ทำให้ทัศนคติในการเข้ารับการอบรมธรรมอาจได้รับการสะท้อนจากความรู้สึกหรือประสบการณ์ส่วนตัว ซึ่งต่างจากผู้ต้องขังชายที่อาจแสดงออกถึงความยับยั้งชั่งใจมากกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ King และ Boyatzis (2004) พบว่าเพศหญิงมักมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรมด้านจิตวิญญาณหรือการอบรมธรรมมากกว่าเนื่องจากความสนใจในการพัฒนาตนเองและความรู้สึกเชิงบวกต่อการเชื่อมต่อกับผู้อื่น ในขณะที่เพศชายอาจมีแนวโน้มมองว่าการอบรมธรรมเป็นการฝึกฝนความเข้มแข็งของจิตใจในรูปแบบที่ต่างออกไป

2.2 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามอายุ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เป็นไปตามสมมติฐาน อาจเป็นเพราะวุฒิภาวะและประสบการณ์ชีวิต ผู้ต้องขังที่มีอายุมากกว่าอาจมีประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น จึงอาจเห็นคุณค่าในการฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและยอมรับความสงบจากภายใน ในขณะที่ผู้ต้องขังที่อายุน้อยกว่าอาจมองว่าการอบรมธรรมยังไม่สำคัญ หรือยังไม่สอดคล้องกับความสนใจหรือความต้องการของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Vaillant (2002) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทางจิตใจระยะยาว พบว่าผู้ใหญ่ที่มีอายุมากขึ้นมักจะให้ความสำคัญกับการเติบโตทางจิตใจ การค้นหาความหมายของชีวิต และการมีชีวิตที่สงบสุข งานวิจัยนี้สนับสนุน

ว่าผู้ต้องขังที่มีอายุมากกว่าอาจเปิดใจรับการอบรมธรรมได้มากกว่าเพราะพวกเขามีแรงจูงใจในการแสวงหาความสงบภายใน

2.3 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามสถานภาพ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เป็นไปตามสมมติฐาน อาจเป็นเพราะแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผู้ต้องขังที่สมรสหรือมีครอบครัวอาจมุ่งหวังให้ตนเองมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นเพื่อกลับไปสู่ครอบครัวอย่างเป็นที่ยอมรับ ในขณะที่ผู้ต้องขังที่เป็นโสดอาจไม่ได้รู้สึกถึงแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองในระดับเดียวกัน จึงมีทัศนคติที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Burnett (2004) พบว่า ผู้ต้องขังที่มีครอบครัวมักมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองมากขึ้น เพราะพวกเขาต้องการกลับไปเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของครอบครัวและสังคมหลังพ้นโทษ การศึกษายังระบุด้วยว่าผู้ต้องขังที่มีครอบครัวได้รับแรงสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งช่วยเสริมให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงบวกมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังที่ไม่มีครอบครัวหรือเป็นโสด

2.4 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะ การเข้าถึงและความเข้าใจในการอบรมธรรม การอบรมธรรมมักมีเนื้อหาที่มีคุณภาพ และสามารถเข้าใจได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ที่สูงมากในการเข้าถึง ดังนั้น ผู้ต้องขังที่มีระดับการศึกษาต่างกันอาจสามารถเข้าร่วมและเข้าใจเนื้อหาของการอบรมธรรมได้ในระดับที่เท่าเทียมกัน ทำให้ไม่มีความแตกต่างในความคิดเห็นโดยรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Coyle (2005) ได้ศึกษาผลกระทบของการฝึกอบรมทางจิตใจในเรือนจำ และพบว่า ผลลัพธ์จากการอบรมธรรมที่มีต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการพัฒนาจิตใจนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของผู้ต้องขังมากนัก ผู้ต้องขังในทุกะดับการศึกษาสามารถได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ที่จะฝึกสมาธิและพัฒนาจิตใจ โดยการฝึกปฏิบัติธรรมจะช่วยให้ผู้ต้องขังลดความเครียดและปรับตัวเข้ากับชีวิตในเรือนจำได้ดีขึ้น

2.5 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามการต้องโทษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะ ผู้ต้องขังมองเห็นคุณค่าของการฝึกปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่จำกัด ไม่ว่าจะต้องโทษระยะยาวหรือระยะสั้น ผู้ต้องขังในเรือนจำมักจะมองว่า การฝึกปฏิบัติธรรมเป็นโอกาสหนึ่งในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ดังนั้น ความคิดเห็นในเรื่องนี้จึงอาจไม่ได้มีความแตกต่างที่ชัดเจน เพราะทุกคนเห็นคุณค่าในการพัฒนาจิตใจและการหาความสงบจากภายใน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Crouch & McGuire (2008) ได้แสดงให้เห็นว่า การอบรมทางจิตใจ เช่น การฝึกปฏิบัติธรรมสามารถช่วยลดปัญหาพฤติกรรมที่เกิดจากการขาดอิสรภาพในเรือนจำ โดยไม่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาโทษที่ผู้ต้องขังได้รับ การพัฒนาจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถช่วยปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ต้องขังในทุกกลุ่มโทษได้

2.6 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามประเภทความผิด โดยรวมไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะ ผู้ต้องขังได้รับโอกาสในการพัฒนาเท่าเทียมกัน การอบรมธรรมในเรือนจำมักได้รับการสนับสนุนและจัดขึ้นอย่างเท่าเทียมกันสำหรับผู้ต้องขังทุกประเภทความผิด เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตใจและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผู้ต้องขังจึงสามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่โดยไม่คำนึงถึงประเภทความผิดที่พวกเขาทำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ McGuire (2008) ได้ศึกษาผลของการฝึกอบรมที่เน้นการพัฒนาจิตใจในผู้ต้องขัง และพบว่าผลการฝึกอบรมไม่ขึ้นอยู่กับประเภทความผิดที่ผู้ต้องขังกระทำ แต่เป็นการช่วยเสริมสร้างทักษะทางจิตใจในการควบคุมอารมณ์ การฝึกปฏิบัติธรรมจึงมีผลในทางบวกต่อทุกกลุ่มของผู้ต้องขังในเรือนจำ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การขยายและปรับปรุงโปรแกรมการอบรมธรรมในเรือนจำ ควรมีการขยายและปรับปรุงโปรแกรมการอบรมธรรมในเรือนจำให้ครอบคลุมผู้ต้องขังทุกกลุ่ม โดยการจัดโปรแกรมที่เหมาะสมและหลากหลาย เช่น โครงการสวดมนต์และเจริญสมาธิ จัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ และเดินจงกรม เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังฝึกจิตให้สงบ ลดความเครียด และสร้างสมาธิในการดำเนินชีวิต โครงการค่ายปฏิบัติธรรมในเรือนจำ

1.2 การฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ ควรมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำเพื่อให้เข้าใจถึงประโยชน์ของการอบรมธรรมในการเสริมสร้างพฤติกรรมและจิตใจของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะในเรื่องของการใช้การฝึกปฏิบัติธรรมเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือผู้ต้องขังที่กำลังเผชิญกับปัญหาทางอารมณ์และจิตใจ

1.3 การสนับสนุนจากภายนอกและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรมีการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น มูลนิธิหรือสถาบันการศึกษา ที่สามารถให้การอบรมและสนับสนุนทางจิตใจแก่ผู้ต้องขัง โดยการนำผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากรมาร่วมในการอบรม เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของการฝึกอบรมธรรมในเรือนจำ

1.4 การพัฒนาแนวทางการประเมินผลการอบรมธรรม การประเมินผลการอบรมธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบจะช่วยให้สามารถติดตามและปรับปรุงโปรแกรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยสามารถใช้เครื่องมือประเมินที่เหมาะสมในการวัดผลกระทบจากการอบรมต่อพฤติกรรมและจิตใจของผู้ต้องขัง เช่น การสำรวจความคิดเห็นของผู้ต้องขังหลังการอบรม และการติดตามพฤติกรรมระยะยาว

1.5 การสร้างแรงจูงใจและการเสริมสร้างทัศนคติที่ดี ควรมีการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมการอบรมธรรม โดยการเชื่อมโยงผลลัพธ์ของการอบรมกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือการปรับปรุงโอกาสในอนาคต เช่น การมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นอาจส่งผลให้ได้รับการพิจารณาผ่อนผันโทษ หรือมีโอกาสนในการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาตนเองในอนาคต

1.6 การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการอบรมธรรม ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อสำรวจและติดตามผลกระทบจากการอบรมธรรมในระยะยาว เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโปรแกรมให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ผลลัพธ์ของการอบรมธรรมสามารถนำไปสู่การลดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีในผู้ต้องขัง

1.7 การสร้างแนวทางการสนับสนุนหลังการออกจากเรือนจำ ควรมีการพัฒนาแนวทางในการสนับสนุนผู้ต้องขังหลังจากที่พวกเขาพ้นโทษออกจากเรือนจำ โดยอาจมีโปรแกรมการฝึกอบรมธรรมในชุมชน เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการอบรมธรรมในเรือนจำยังคงรักษาพฤติกรรมที่ดีต่อไปและปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวจากการอบรมธรรมในผู้ต้องขัง เช่น การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมหลังจากพ้นโทษหรือการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจในระยะยาว ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงประสิทธิภาพของการอบรมธรรมในแง่ของการลดการกระทำผิดซ้ำและการปรับตัวในสังคมภายนอก

2.2 ควรมีการศึกษาความคิดเห็นและทัศนคติของผู้ต้องขังในกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้ต้องขังที่ได้รับโทษจำคุกระยะยาว, ระยะสั้น หรือประเภทความผิดที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบความเข้าใจและทัศนคติต่อการ

อบรมธรรมในแต่ละกลุ่ม ซึ่งอาจจะเปิดเผยมุมมองที่หลากหลายและช่วยปรับปรุงโปรแกรมให้ตรงกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม

2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบผลลัพธ์ของการอบรมธรรมในเรือนจำจังหวัดมหาสารคามกับเรือนจำในพื้นที่อื่น ๆ เช่น เรือนจำในกรุงเทพมหานครหรือในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อทำความเข้าใจว่าแตกต่างกันอย่างไรในด้านการรับรู้และประโยชน์ของการอบรมธรรมในกลุ่มผู้ต้องขังในแต่ละท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2559). **การอบรมธรรมในเรือนจำ**. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- จรรย์นธ์ ตี๋อุ๊ด. (2563). การฝึกตนตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางลำปาง. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**, 8(2), 20–25.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2558). **การวิจัยเบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุริยาสาน.
- รังสรรค์ สิงห์เลิศ. (2558). **ระเบียบวิธีวิจัยและการใช้สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: ทริปปี้ล กรุ๊ป.
- เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม. (2566). **รายงานประจำปี 2566**. มหาสารคาม: เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม.
- Burnett, R. (2004). **To reoffend or not to reoffend? The ambivalence of convicted property offenders**. In S. Maruna & R. Immarigeon (Eds.), *After crime and punishment: Pathways to offender reintegration* (pp. 152–180).
- Coyle, A. (2005). **A human rights approach to prison management: Handbook for prison staff**. International Centre for Prison Studies.
- Crouch, B., & McGuire, W. (2008). Prison education and rehabilitation: The impact of educational programs on offender behavior. **Journal of Criminal Justice**, 36(1), 42–49.
- King, P. E., & Boyatzis, C. J. (2004). Exploring adolescent spiritual and religious development: Current and future theoretical and empirical perspectives. **Applied Developmental Science**, 8(1), 2–6.
- Kornfield, J. (1993). **The art of forgiveness, lovingkindness, and peace**. Bantam Books.
- Likert, R. (1967). **The method of constructing and attitude scale**. In *Attitude theory and measurement* (pp. 90–95). New York: Wiley & Sons.
- McGuire, J. (2008). **What works in reducing reoffending: A summary of the evidence**. Ministry of Justice, United Kingdom.
- Rogers, C. R. (1951). **Client-centered therapy: Its current practice, implications, and theory**. Houghton Mifflin.
- Seligman, M. E. P. (2004). **Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment**. Free Press.
- Sutherland, E. H. (1939). **Principles of criminology** (4th ed.). J.B. Lippincott Company.

- Vaillant, G. E. (2002). **Aging well: Surprising guideposts to a happier life from the landmark Harvard study of adult development.** Little, Brown and Company.
- Yamane, T. (1973). **Statistics: An introductory analysis** (3rd ed.). Harper and Row.